

نەخشەکرنا میتافۆرین چەمکییەن دەمى د ئەفسانەبىيەن كوردىدا

پ. ھ. د. سەلوا فەريق سالح

پشقا زمانى كوردى- كۆلىزا زانستىن مروقايدەتى- زانكۆيا زاخو- ھەرىما كوردستانى/ عيراق

پ. ھ. د. شوروشقان عادل احمد

پشقا زمانى كوردى- كۆلىزا زانستىن مروقايدەتى- زانكۆيا زاخو- ھەرىما كوردستانى/ عيراق

پوخته

پەيدابۇونا تىۋرا میتافۆرا چەمكى وەكى ئېڭ ڙ گۈرنگەتىرىن تىۋرەن مەعرىفييەن زمانى، ڪارىيگەرىيەكە مەزىن ل سەر میتافۆرى ھەبۇو. تىۋرا گشتىيا میتافۆرا چەمكى ل سەر بىنەماين نەخشەکرنا د نابېرە بىياقىن ھۆشىدا ھاتىيەدانان. ل دويىف تىۋرا زمانقانىيا مەعرىفى (CL)، ھزرىن مە دەھىنەبەر جەستەكىن، ب دەرىپىنەكە دى دەھىنە لەشىكىن. ب ئەقى پەنگى ئەم ھزىتن خود ل دۇر جىهانق و خود، ب پىكاكا ئەزمۇونا لەشىبوبۇي ڙ جىهانق و خود چەمكىسازى دىكەين. لاكۆف و جانسۇن، باسى ڪەتىگۈرۈبەندىيە دەمى دىكەن و نىشان دەمن كو پىرىن نەخشەکرنا دەمى ب پىكاكا میتافۆرەن تشت و جەھىيە. د ئەقى فەكۆلىنىدا ئەوا ب ناقىن "نەخشەکرنا میتافۆرەن چەمكىيەن دەمى د ئەفسانەبىيەن كوردىدا"، بىزاف دەھىتەكىن، چاوانىيا ڪەتىگۈرۈبەندىيە دەمى د زمانى كوردى- گۆڤەرە بەھدىنىدا بەيىتەنيشاندان و نەخشەکرتبىن ئەۋى بەيىنەباس كىن. داتا و نموونەبىيەن فەكۆلىنىي ڙ كۆمەلەيا ئەفسانەبىيەن پەرتۇووكا "ئەفسانەيا نارينا گولبارىن" ھاتىنەوەرگەرتىن. ئارمانچ ڙ ئەقى فەكۆلىنىي ئەقەيە كو ب پىكاكا زانىنا چاوانىيا ڪەتىگۈرۈبەندىيە دەمى د زمانى كورىدا و پىكىن جودايىن نەخشەکرنا ئەقى بىياقى بىزازىن ھەتاچ راپەدە ل گەل نىرەينا لاكۆف و جانسۇنى بۇ نەخشەکرنا دەمى د زمانى كوردى ژىدا دەگۈنچىت. د ھەمان دەمدا بىزانىن ئاخىتنەكەرىن زمانى كوردى چاوا بەرئ خود دەدەنە ڪەتىگۈرۈبى دەمى. فەكۆلىن پىكۆلىن دەكتە بەرسىغا ئەقى پەرسىيارا سەرەكى بىدەت كا ئەرئ ل دويىف زمانقانىيا مەعرىفى، د ڪەتىگۈرۈبەندىيە دەمەيدا، مفا ڙىچ پىكەكە نەخشەکرنىن بۇ چىكىرنا میتافۆران دەھىتەوەرگەرتىن؟

پەيپەي سەرەكى: زمانقانىيا مەعرىفى، واتاسازىيا مەعرىفى، چەمكىسازى، ڪەتىگۈرۈبەندىيە

دەمى، میتافۆر

۱. پیشه‌کی

۱,۱. نافوئیشانی فه‌کۆلینى

ئەف فه‌کۆلینە ب نافوئیشانى "نەخشە‌کرنا میتافورىن چەمکىيىن دەمى د ئەفسانەيىن كوردىدا" پېكۈلى دىكەت، ل دويش نىرينى "لاكۇف و جانسۇن"ى نىشان بىدەت كا كەتىگۈرۈبەندىيىا دەمى د زمانى كوردىدا چاوا دەيتەئەنجامدان.

۱,۲. ئارماج و گرنگىيىا فه‌کۆلینى

ئارماج ژ ئەقى فه‌کۆلینى ئەقەيە كو بزائىن نەخشە‌کرنا میتافورىن دەمى د زمانى كوردىدا ب تايىەتى د كۆمەلە ئەفسانەيىن كورىدا، چاوايىه و ل سەرچ بناغەيەكى دەينەچىيىكەن و زمانى كوردى-گۇقىرا بەھدىنى چاوا بەرى خوه دەدەتە دەمى.

۱,۳. پرسىارىن فه‌کۆلینى

۱,۳,۱ د زمانچانىيىا مەعرىفييىدا بۇ كەتىگۈرۈبەندىيىا دەمى، پىر مفا ژ ئەوان میتافوران دەيتەمەرگەرن يىين ل سەر بناغەيەن تشت و جەھى دەينەچىيىكەن، ئەرى د زمانى كوردى ژىدا، ب هەمان شىوه میتافورىن دەمى ل سەر بناغەيەن تشت و جەھى دەينەچىيىكەن؟

۱,۳,۲ ئەرى كەتىگۈرۈبەندىيىا دەمى د زمانى كوردىدا ژىلى ھەر دوو جۇرىن ل سەر بناغەيەن تشت و جەھى دەينەچىيىكەن، ب شىۋىھىيەكى دى ژى دەينەچىيىكەن؟

۱,۴. گریمانەيىن فه‌کۆلینى

گریمانەيا سەرەكىيىا سەرەكىيىا فه‌کۆلینى ئەقەيە كو زمانى كوردى-گۇقىرا بەھدىنى د كەتىگۈرۈبەندىيىا دەميدا، ژىلى مفاواھەرگەرن ژ ئەوان میتافوران يىين ل سەر بناغەيەن تشت و جەھى دەينەچىيىكەن، مفای ژ جۇرىن دى ژى وەردرەگەرتى.

۱,۵. رېبازا فه‌کۆلینى

فه‌کۆلین ل دويش نىرينى "لاكۇف و جانسۇن"ى بۇ كەتىگۈرۈبەندىيىا دەمى كو دكەۋىتى د چارچووقەيىن واتاسازىيىا مەعرىفييىدا، هاتىيەئەنجامدان. ھەروەسا، داتا و نەمۇنەيىن فه‌کۆلینى ژ كۆمەلەيا ئەفسانەيىن پەرتۇووڭا "ئەفسانە نارىنى گولبارىن" هاتىنەمەرگەرن.

۱,۶. نافەپەكاكا فه‌کۆلینى

فه‌کۆلین ژ پېشەكى؛ چارچووقەيىن تىۋرى، شرۇقەكىن و پراكىتىزە‌کرنا نىرينى "لاكۇف و جانسۇن"ى بۇ كەتىگۈرۈبەندىيىا دەمى، ئەنجام و لىستا ژىدرەان پېكەھاتىيە.

۲. چارجووچهیئن تیۆرى

د زمانقانىيما مەعرىفييدا سىن تیۆرىن بەرنىاس ھەنە: تیۆرا مىتافۇرا چەمكى (Lakoff and Johnson, 1980; Lakoff, 1993) تیۆرا تېڭەلكرنا چەمكى (Fauconnier and Turner, 1993)، و تیۆرا مىتافۇرا چەندىڭىلى (Forceville, 1996/2009).

پەيدابۇونا زمانقانىيما مەعرىيفى، ڪاريگەرييا مەزن ل سەر ئەنجامدانا ۋەكۈلىنىن ھويىرلى سەر مىتافۇرى ھەبۇو. ژ لايىخ خودقە پەيدابۇونا تیۆرا مىتافۇرا چەمكى وەكىو ئىك ژ گۈنگۈرىن تیۆرىن مەعرىفيييەن زمانى، ڪاريگەرييەكە مەزن ل سەر مىتافۇرى ھەبۇو (نېزاد، بەهارە قادرى: ۱۴۰۲: ۷۸).

تیۆرا مىتافۇرا چەمكى، بۇ ئىكەم جار ژ لايىخ جۇرج لاکۇف- George Lakoff و مارك جانسۇنى- Mark Johnson (1980) قە د پەرتۇووكا "ئەم مىتافۇرىن كول گەل ئەوان ڈېن- Metaphor we live by" ھاتمدانان. ئەوان ب ئەنجامدانا چەندىن ۋەكۈلىنىن ل سەر پۇلنى مىتافۇرى د زمانى رۆزانەيەن ئىنگلىزىدا، زانىن كو مىتافۇران رۆلەكىن بىنەرەتى و گۈنگە درىكىيەكىن و دەرىپىتنا چەمكىن جودا و ب تايىھتى د چەمكىن ئەبىتراكتىدا، ھەبە (نېزاد، بەهارە قادرى: ۱۴۰۲: ۸۲). تیۆرا مىتافۇرا چەمكى، نېرینا ڪلاسيك ل دۆر مىتافۇرى پەدكىر و نىشاندا كو مىتافۇر ب تىنى ئاميرەكى جوانكارىيەن د زمانى ئەدەبىدا نىنە، بەلكو دىاردىيەكە مەعرىفييە كوبى ئىك ژ بىاھىن سەرەكى د سىستەمنى مەعرىفى و ھزىيەن مروقىدا دەيتەھەزمارتن. لاکۇف دېيىزىت: مىتافۇر جوانكرنا ئاخشتى نىنە، بەلكو شىيۆيەكە بۇ ھزرىكىنى (نېزاد، بەهارە قادرى: ۱۴۰۲: ۸۲). ب نېرینا لاکۇفى ھندەك گۈرمانە د نېرینا ڪلاسيكى بۇ مىتافۇرىدا ھەنە كوبۇينە ئەگەر مىتافۇر ب شاشى بھىتەشىرۇقەكىن. ئەف گۈرمانە زى بىرىتىنە ژ:

- زمانى رۆزانە، ب شىيۆيەكىن گىشتى راستەقىنەيە و مىتافۇرى نىنە.
- دشىيەن ھەموو تىشەكى ب زمانى راستەقىنە و بىتى مىتافۇر تېيىگەھىن.
- ب تىنى زمانى راستەقىنە دشىت ھەلگىرى راست و نەپاستى بىت.
- ھەموو پىناسەيىن كوبۇ د فەرھەنگاندا ھاتىن، راستەقىنەنە و مىتافۇرى نىنە.
- ھەموو چەمكىن كوبۇ د پىزمانىدا دەتىن، راستەقىنەنە و مىتافۇرى نىنە (Lakoff, 1993:187).

كەلەك خەلەك وەسا ھزر دەكەن كومىتافۇر كەرسىتەيەكى شىعرييە و پەيوەندى ب زمانى رۆزانە و ئاسايىقە نىنە. زىدەبارى ئەقى، پىانىيما جاران مىتافۇرى وەكىو تايىھتەندىيەكە زمانى، واتە تايىھت ب پەيشىن و نە ھزر و ڪريارى دەيتەھەزمارتن. بەرۋاشى ئەقى باوھرى، مىتافۇر د ڇيانا مە ياشىندا و نە ب تىنى د زمانىدا بەلكو د ھزر و ڪريارىن

مهدا دهیته‌دیتن. سیسته‌منی چه‌مکیین مه، کو د ئه‌موی چارچووچه‌یدا هزر و ڪار دکه‌ین، سروشته‌کن میتاپوری هه‌یه (Lakoff & Johnson: 1980: 3).

۲.۱. تیورا میتاپورا چه‌مکی

ل دویف تیورا میتاپورا چه‌مکی، سه‌ردای هندی کو میتاپور د ئاخختنا رۆزانه‌دا گه‌له‌ک دهیته‌دیتن، لى سروشته‌کن چه‌مکی و مه‌عريفی هه‌یه. واته هوشن مرؤفي و سیسته‌من هزركرنا ئه‌موی، سروشته‌کن میتاپوری هه‌یه و چه‌مکیین ئه‌بستراكت پتر ب رېکا چه‌مکیین به‌رهه‌ستتر دهینه‌درکېپیکرن و ده‌پرپن (انصاریان، شادی و دیگران: ۱۴۰۰: ۹). تیورا گشتیبا میتاپورا چه‌مکی ل سه‌ر بنه‌ماین نه‌خشکرنا - mapping د نافبهراء بیاپین هوشیدا هاتییه‌دانان. ل دویف تیورا زمانشانیا مه‌عريفی (CL)، هزرن مه دهینه‌برجه‌سته‌کرن، ب ده‌پرپن کا دی دهینه‌لەشیکرن. ب ئه‌قی رېنگی کو ئه‌م هزرن خوه ل دور جیهان و خوه ب رېکا ئەزمۇونا له‌شیبووی ز جیهان و خوه چه‌مکسازی دکه‌ین. ب ده‌پرپن کا دی، ئه‌م نه‌شیپن بیی میتاپور هزر بکه‌ین، ئانکو ئه‌بستراكتی هزر بکه‌ین. لاکوف و جانسون د ئه‌موی باوهریدانه، ده‌پرپنین کو میتاپوری چېدکهن، د ناف زمانیدا نین؛ واته گریدای په‌یشان نین، به‌لکو جهئ ئمواون هوشە (میرنژاد، سیده زهرا و دیگران: ۱۳۹۸: ۳۶).

لاکوف ب ئاشکه‌رایي ئه‌قىن بۆچوونى باس دکەت و دېیزىت کو د بنه‌رەتدا میتاپور ديارده‌یه کا چه‌مکی (د هوشیدا) يه و ديارده‌یه کا زمانى نينه. ل دور ئه‌قىن چه‌ندى گووچش دېیزىت ئه‌گەر میتاپور د بنه‌رەتدا چه‌مکی بن، كەواته پېددېيیه ژيلى زمانى؛ خوه ب پېکىن دى زى نيشان بدن. كەواته، میتاپور نه ب تنى د زمان ئاخختىدا و نقيسىنىيدا، به‌لکو د بیاپین دىپن پەيوهندىكرنى و به‌رهه‌مەین دىپن هوشن مرؤفيدا وەکو نىڭاركىشان، مۆزىك، رېكلاام و ... زى دەردىكەقىن. فورسويل، ئېڭ ژ ئه‌وان كەسانه يىن د ئه‌قى بياپىدا چەندىن قەكۈلىن ئەنجام دايىن و باسى رۆلت میتاپورى د ئالىيىن نەزمانيدا وەکو رېكلاام، فلمكارتون، فلم و ... باسکرى. ئه‌موی تیورا میتاپورا چەندىئالى پېشكىشىك (ئزاد، بهاره قادرى: ۱۴۰۲: ۸۴).

پىناسە‌يا ستابداردا میتاپورا چه‌مکى ب ئه‌قى رېنگىيە: "میتاپورا چه‌مکى كۆمە‌كا به‌رامبەرئىكبوونىن سىستماتىكىن، يان نه‌خشکردن، د نافبەرا دوو بىاپ و ئەزمۇوناندان". ئەف پىناسە‌يە هويرىتە ژ پىناسە‌يا لاکوف و جانسون بۆ میتاپورا چه‌مکى كو دېیزىن "تىيگە‌ھشتىن بياقە‌كى ل دویف بياقى دى". بۇ نمۇونە، "زيان" و "گەشتىرن" دوو بىاپىن ئەزمۇونا مرؤفيينه كويى يائىكىن ئەبستراكتىرە ژ يادووپى. ئه‌م بۇ هندى کو د چەمك، ديارده و روودانىن گریداي زيانى بگەھىن، به‌رەف میتاپورى دچىن و مفای ژ بياقى

گهشتكرنى وردىگرین. بۇ نموونه: "من ويستگەها دووماهىيىيە، "زيان ترى بلندى و نزمىيە" و "ئمو يىن گەھشتىيە گۆپىتىكا سەركەفتىن". ئەفه دەرىپىنەن مىتاۋۇرى نىشان دەدەن كو ئەم د ناقبەرا پەگەزىن بىاڻىن گەشتكرنى و پەگەزىن بىاڻىن زيانى نەخشەكرنەكە سىستېماتىك ئەنجام دەدين (انصاريان، شادى و دىگران: ١٤٠٠: ٩).

ھەروەكەو ھاتىيە گۆتن ھەر مىتاۋۇردەك ژ دوو بىاڻىن چەمكى و نەخشەكرنەكەن د ناقبەرا ئەواندا، پىكىدەيت. ئىك ژ ئەقان بىاڻان بىاڻىن خالا دەستپېلەك source domain- دى بىاڻىن خالا بىنجه- target domain. بۇ نموونە، د مىتاۋۇرا "زيان، گەشتەكە" و "ئەقين، گەشتەكە" دا، گەشت بىاڻىن خالا دەستپېلەك و ب پىكاكا ئەمۇي چەمكىن زيان و ئەقىن، كو بىاڻىن بىنجهدا مىتاۋۇرەتىنە، دەيىنەتىيە گەشتىن و دەرىپىن. د ناقبەرا بىاڻىن خالا دەستپېلەك و خالا بىنجهدا "كۆمەكى باھرامبەر ئېيىكىن سىستېماتىك" ھەنە كو ئەوان ب نەخشەكرنىن مىتاۋۇرى metaphorical mapping ب ناش دىكەن (نزايد، بەوارە قادرى: ١٤٠٢: ٨٣).

نەخشەكرن ب ئىك ژ مژارىن گەرنىڭ د بىاڻىن تىۋۇرا مىتاۋۇرا چەمكىدا دھىتەھەزمارتن. ئەف زاراھىيە ژ بىرکارىيەن ھاتىيە و مەرگەرنىن و گىرىدai بەرامبەر ئېيىكۈونىن مىتاۋۇرى د ناقبەرا چەمكەندايە (افراشى، آزىتا و دىگران: ١٣٩٤: ٤٥).

بۇ پىر رۇنىبۇونا چەمكى نەخشەكرنى، دى نموونە يىلاكۇنى ھىنلىن. د زمانى پۇزانەدا، پەيوەندىيە ئەقىندارى ب پىكاكا دەرىپىنەن ژىرى دھىتە گۆتن:

- پەيوەندىيە مە ب دووماهى هات.
- بەرى خوه بدئى، ئەم ج پىكەكە دوور و درىز يىن پىكىفە چۈوين.
- ئەم يىن گەھشتىنە دوورپىانەكى، پىدەقىيە ئىكىن ھەلبىزىرىن.
- پەيوەندىيە مە ناكەھىتە ج جەن.

ئەف دەرىپىنە د راستىدا ئەم بەرامبەر ئېيىكىن يىن ل دويىف نەخشەكرنا مىتاۋۇرا ئەقين، گەشتە" ھاتىنە چىلەرن. ل دويىف ئەقىن مىتاۋۇرى دشىيىن بەرامبەر ئېيىكىن ژىرى باس بىكەين (هاشمى، زهرە: ١٣٨٩: ١٢٦).

خشنده‌یین (۱) : نه خشنه‌کرنین میتافوری د نافبهرا رەگەزىن بياقىن گەشت و بياقىن ئەفيتىدا (ل دويفش كوجوش: ۲۰۱۰) (نئاز، بهاره قادرى: ۱۴۰۲: ۸۳).

خالا دەستپىك: گەشت	نه خشنه‌کرن
خالا بنەجھە:	ئەفيتىن
پېتىنگ	دۇو ئەفيتىدار
كەمەستەيى گەشتكرنى	پەيومندىيى ئەفيتدارىيىن
گەشت	رۇودانىن كۈ د پەيومندىيى ئەفيتدارىيىدا رۇو دەمن
بەرىستىن د پىكىدا	ئارىشەيىن ب سەرى ئامان هاتىن (ئەزمۇون)
پىكىكان (دۇورپان)	بىپاردان ل دۆر ھەلىۋارقىن ئىيىك ژ
بنەجھا گەشتى	ئارمانج يان ئارمانجىن پەيومندىيىن

۲.۲. جۆرىن میتاфорان

ژ لايىن كاركىرنىقە، میتافور دابەشى سى جۆرىن میتافورىن ئاراستەيى - میتافورىن ھەبوونى - orientational metaphor و میتافورىن پىكىھاتەيى - structural metaphor دىن.

۲.۲.۱. میتافورىن ئاراستەيى (يان جەمى)، ئەم میتافورن يىن ب شىۋىدەيەكىن گاشتى چەمكىان ل دويفش ئاراستەيىن روبەرى وەكىو سەرى، خوارى، پاشى، پىشى، دوور، نىزىك و ... پىكىدەيەخن و چەمكى دىكەن (ميرىزاد، سىدە زەرە و دىگران: ۱۳۹۸: ۳۷). ل دويف ئەفي جۆرى میتافورى ساخله‌مى، هوشىيارى و سىيمايىن ئەرىينىيىن ژيانا مەرقۇ، پەيوەندى ب دۆخىن ستۇونىيەھەيە. كەسەكىن كۈ د سەر پىيىن خوه رادوهستىت، كەسەكىن باش، هوشىيار و زىندىيە. بۇ نموونە ئەف جۆرە میتافورە د دەرىپىنا "زەيغاندا فېرى" دەيىتەدىتىن (عندىلىبى، محمدامىن و دىگران: ۱۴۰۰: ۹). ئەف جۆرە میتافورە ب میتافورىن پىكىھەگرىيەدانى - coherence metaphors ژى دەيىنەھەزمارتن، چونكى د وەرگرتىندا كۆمەكىا چەمكاندا د بياقىن خالا بنەجھدا، پىكىھەگرىيەدانى چىدەكەن. بۇ نموونە دېيتە ئەگەر كۈ ئەم چەمكىن جودا د بياقىن خالا بنەجھدا ل دويف بياقىن خالا دەستپىكىدا "سەرى" درىكىكەين و د ئەنچامدا چەمكىن ھەقدۈز ب شىۋىدەيەكى ئۆتۈماتىك ل دويف بياقىن خالا دەستپىكىدا "خوارى" درىكىكەين. بۇ پىر رۇنبۇونا بابهى تى بەرى خوه بەدەنە نموونەيىن ژىرى:

۲.۲.۱. 1. دەشكەن كەن كەنلىقىلا من.

[زالبۇون ل سەرىيە]

۲.۲.۱. 2. ئاستىن ئەھى يىن دەشكەن كەنلىقىلا من.

[رەشكەن كەن كەنلىقىلا من]

۲،۲،۱،۳ نهوزاد يئ چىبۈوۈ و يئ ڙ ناف نېيىنان دەركەفتى.

[ساحلەمى ل سەرپىيە]

هەروهكى د نمۇونەيىن سەريدا دېيىن، بەايىن ئەرىتى ل دويىش چەمكى "بلند" چىبۈوۈ، نوكە بەرى خوه بىدەنە نمۇونە يائىزىرى:

٢،٢،٤ پوش ڙ بن كونترۇلا مە دەركەفت.

هەروهكى دېيىن د نمۇونە يائىزىدا، چەمك "ئاراستەيە"، لىن د رىستەيما ئىيدا، چەمك "جەھە"، واتە دەركەفتىن ڙ كونترۇلى ب واتايىا دەركەفتىن ڙ جەھەكى دەيت.

يان ڙى بەرى خوه بىدەنە نمۇونە يائىزىرى:
نەخوھشىيەن ئەو ئىيختى.

[ساحلەمى ل سەرپىيە]

[نەخوھشى ل خوارىيە]

ھەلبەت ئەقە داشىت ڙ زمانەكى بۇ زمانەكى دى جودابىت، بۇ نمۇونە دەمى:

دەيتەكۆتن:

John rose from the death

[LIFE IS UP]

[DEATH IS DOWN]

د زمانى ئىنگالىزىدا، بەرامبەرنىيەكبوونا مرن/زىيان ل دويىش بىاقۇ خالا دەستپىزىك سەرى/خوارى دەيتەدرىكىرن. ئەڭەر ئەقەنى رىستەيەن بىكەينە كوردى دېيتە: ئەو ڙ مرنى زڤىرى.
[زىيان ئېقىنەكە ڙ جەھەكى بۇ جەھەكى دى]
[مرن جەھە] (اپراشى، آزىتا: ۱۳۹۷)

ب ئەقە پەنكى، مىتافۆرېن ئاراستەيى، ئاراستەيىا پووبەرى دەدەنە چەمكىان. لاکۆف و جانسۇن بۇ مىتافۆرېن ئاراستەيى، چەند نمۇونەيىن سەرەكى دەيىن كەو بىنەرەتنى چىكىرنا گەلەك مىتافۆرېن پۇزاڭەيىن زىيانا مەنە:

- شادى ل سەرپىيە، خەم ل خوارىيە.
- زالبۇون و ھىز ل سەرپىيە، بىندەستى و لَاوازى ل خوارىيە.
- باش ل سەرپىيە، خراب ل خوارىيە.
- پىر ل سەرپىيە، كېيم ل خوارىيە (هاشمى، زەرە: ۱۳۸۹ : ۱۲۶).

ل دويش نيرينا ئەوان ھەلبئارتن و بكارهينانا پرانييا ميتافورىن ئاراستهبي، ئارمزوومەندانه نينه، چونكى شەنگىستەيەكى كەسۆكى و كەلتۈوري ھەيءە، لەورا ئەف ميتافورە سەرەتاي سروشتى ئەوان يىن مادىيەن ھەۋاشىك كو ژ ئەنجامىن پىكەتەمەيا يەكسانا لەشىن مروقىيە، پەنگە جودا بىت.

ميتابورىن ئاراستهبي، دوو جۇرىن چەمان پىكىدىيەخ؛ گۈرپىن ئېكىن ئەم چەمكىن سادىيەن رۇوبەرينى (وهكى سەرى، خوارى و ...) يان ئەم چەمكىن يىن ئەم راستەمۇخۇ و ل دويش كاركىردا لەشىيا رۇزانەيا خوه دركىدكەين. گۈرپىن دووپىن ئەم چەمكىن يىن راستەمۇخۇ پەيوەندى ب فيزىيەكى لەشىن مەفە نىنه، بەلكو بۇ ئەزمۇونا مەيا رۇزانە دىزقىن. ئەفە گۈرەتىدى بىاپىن ھۆشىيەن وەكى ھەست و سۆز، دادپەرەمىرى و ... ن (هاشمى، زهرە: ۱۳۸۹: ۱۲۸).

ب ڪورتى، لاڪۇف و جانسۇن، ل دويش نموونەيىن كو ژ ميتافورىن ئاراستهبي كۆمكرين، ئەقان تايىەتمەندىيان بۇ ئەوان پىزى دەكەن:

أ- گەلهك ژ چەمكىن بنەرتىيەن مە د ئىيڭ يان چەند زاراقاندا ژ ميتافورىن ئاراستهبي هاتىنەچىكىرن.

ب-ھەر ميتافورەكا رۇوبەرى سىستەمەكى دەرروونى ھەيءە.

ت- ميتافورىن ئاراستهبي شەنگىستەيەكى كەلتۈوري و فيزىيەكى ھەيءە. گەلهك شەنگىستەيىن فيزىيەكى و جشاکى بۇ ميتافوران ھەنە. پىكەتەمەيا دەرروونىيىا ئەقى سىستەمن گشتى، پىشكەكە ژ ھەلبئارتن يان ھەلەنەلبئارتنا ميتافورەكىيە.

ث- سەرەتاي ھندى كو ئەزمۇونىن جشاکى و فيزىيەكى، شەنگىستەيىن گەلهك ميتافورىن ئاراستهبيه و دەستنىشان دەكەن كا كىيىچەمك بەھىتەھەلبئارتن يان ژى كىيىچەمك بەھىتەھەلبئارتن يان ھەلەنەلبئارتنا ميتافورەكىيە.

ج- ژ ھەف جوداكرنا شەنگىستەيىن جشاکى و فيزىيەكىيىن ميتافوران ڪارەكى ب ساناهى نىنه، چونكى پەنگە شەنگىستەيەكى فيزىيەكى ژ ناف كۆما ئەگەرەن پىكەتەھەلبئارتن.

ميتابورىن ئاراستهبي، ژېھر پەيوەندىيىا سىستەماتيىكا د ناف ئەزمۇونىن مەدا، دېنە بناغەيىن ميتافورىن ھەبوونى (هاشمى، زهرە: ۱۳۸۹: ۱۲۸).

٢،٢،٢. ميتافورىن ھەبوونى، ميتافورىن ئاراستهبي، گەنجىنەيەكاكا باشىن بۇ دركىكىرنا چەمكىن، لىن پىر گۈرەتىدى ئاراستەيانىن. ئەزمۇونا مە ژ سەرەددەرىكىرنا ل گەل تشت و لەشان

(تەن)، شەنگەستەيىن پىر پېشىشى مە دىكەن و ب تىن ئاراستەيىن ب خۇققە ناڭرن. درىكىرنا ئەزمۇونا مە ژىشت و جەوهەران، ئەقى شىيانى دەدەتە مە كۆ ئەوان وەكى مادە - substance و جەوهەرىن- entity ئىكىگىرىتى وەرىگىرىن. دەمئى ئەم ئەزمۇونا خوھ وەكى مادە و جەوهەر پىتىسە بىكەين، دشىئىن بۇ ئەوان بىزقىرىن، پۇلىن بىكەين و پلەبەندى بىكەين و بەلگەھىنانى بىكەين. مىتافۆرىن ھەبۈنى، شىۋىيەن دىتنا چەمكىيەن ئەبىستراكت مينا هەست، باومر و چالاکىييان وەكى مادە و جەوهەرەكى نىشان دەدت. بۇ نموونە "ھەلاوسان" كۆ باپەتكى ئەبىستراكتە ب مادە دەھەزىمېرىن و ب دەرىپىن ئەقى بۇ ئەھىدىزقىرىن و پلەبەندى دىكەين، ئالىيىيەكى دىياركىرىي ئەھىدىزقىرىن و ئەھىدىزقىرىن وەكى ھۆكارەك دەھەزىمېرىن، ب ھەشىيارى سەرمەددەرىيىن لەكەن دىكەين و رەنگە مە باومرى ھەبىت كۆ ئەھىدىزقىرىن:

- ھەلاوسانى ستانداردىن ژيانا مە ھىنايىنە خوارى.
- ئەگەر ھەلاوسان پىر بىيت، ئەم نەشىيەن بىزىن.
- پىدەقىيە ل دىزى ھەلاوسانى راوهستىن و شەپى بىكەين.
- ھەلاوسانى ئەم گۆشەگىر كىرىنە.
- كىپىنا عەردى باشتىرين پىكاكا بەرھنگارىيىا ھەلاوسانىيە (هاشمى، زەرە: ۱۳۸۹ : ۱۲۹).

ئەف جۆرە مىتافۆرە ب بەرفەھى دەھىنەبىكارەينان، چونكى مىتافۆرىن ھەبۈنى بۇ درىكىرنا ۋوودان، ڪىردى، چالاکى و دۆخان بىكارەھىنەن و ب پىز ئەوان وەكى تىشت، مادە و قەبارە (كاسك)، چەمكىسازى و وىتەسازىيەن بۇ دىكەين (هاشمى، زەرە: ۱۳۸۹ : ۱۲۹). ئەف مىتافۆرە پىر بۇ دەرىپىن ئەزمۇونىن ئەبىستراكت و مىزدار وەكى ترس، توورە و... بىكارەھىن. وەكى: (من ج ترس نەبۇو) (افراشى، يېزىتا و دىكەن: ۱۳۹۴ : ۴۵).

ئەف جۆرە مىتافۆرە ب خوھ ژى دابەشى سەق جۆران دېيت:

۲.۲.۲.۱. مىتافۆرا تىشت و مادە - Entity or substance metaphor، ئەزمۇونا مە ژىشت و كەرەستەيىن مادى، شەنگەستەيەكىن پىر بۇ درىكىرنى پېشىشى مە دىكەن، شەنگەستەيەكىن كۆ بەرفەھەترە ژ ئاراستەيان. درىكىرنا ئەزمۇونان ب پىكاكا تىشت و مادەيىن جودا ئەقى دەلىقەيىن دەدەتە مە كۆ ئەوان وەكى تىشىكىن بەرھەست و مادى بىزانىن. دەمئى ئەزمۇونا خوھ وەكى تىشت و مادە ددانىن، دشىئىن بۇ ئەوان بىزقىرىن، كەتىكۈرەندىيەن بىكەين، پۇلىن و نىرخاندىنى بۇ بىكەين و ب ئەقى رەنگى ھىزى د ئەواندا بىكەين. بۇ نموونە:

- پىدەقىيە ل ھەمبەر ھەلاوسانى راوهستىن.
- ھەلاوسانى رەوشى من يا تىكداي.
- ساخلمىيىا دەرۈونىيىا ئەھىدىزقىرىن يا تىكچۈرى.

- من شیوازی ژیانا خوه گوهوپری، داکو بشیم به ختهودریبا پاستهقینه بستهبهینم (لیکاف، جورج و جانسون، مارک: ۱۳۹۶: ۵۷-۶۰).

۲.۲.۲. میتافورا کاسک - Container metaphor - دئه‌فی جوئی میتافوریدا، هر ئیک ژ مه کاسکەکە کو سنورهك و ئالیبەکن تىدا-دەرۋەھە يە. ئەم ژیانا خوه ب تاشتىن دېيىن فيزىيکى کو سنورهك هەيە، گىرىدىدىن و ئەوان ب کاسکەکن د زانىن کو تىدا و دەرۋەھە يە. وەکو:

- ئەو يېن د ھازاندا.
- ئەز بىن د خەما ئەھويدا.

۲.۲.۲.۳. میتافورا ڪەسيكىرن - Personification - دئه‌فی جوئی میتافوریدا، دياردەيىن گەردونى د چارجووچىن پەيىش و دەرىپىنن گىرىدىاي مروقى درىكىكەين؛ واتە ئەو پەيىشىن کو داشتىن ل دويىش پالدەر، ئارمانچ، كريار و تايىھەتمەندىيىن خوه درىكىكەين (میرنژاد، سىدە زەرا و دىكەران: ۱۳۹۸: ۳۷).

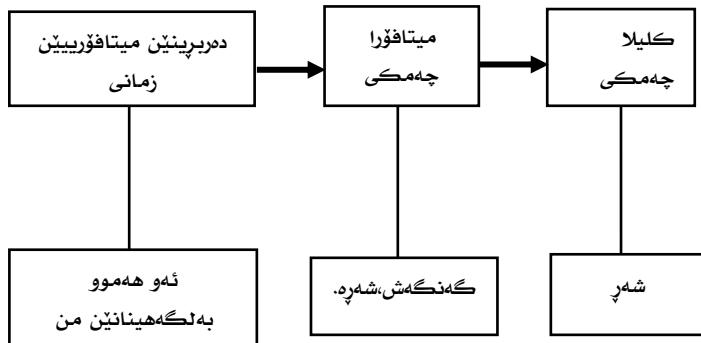
۲.۲.۴. میتافورىن پىيکەاتەيى، ئەو میتافورن يېن پىيکەاتەيا چەمكەكى ل دويىش چەمكەكى دى دەھىتەدرىكەكىرن. بۇ نموونە، ئەم چەمكىن "ئارىشەيان" ل دويىش پىيکەاتەيا بياقىن خالا دەستپىيکا هيلىزى، درىكىكەين.

- فشارىتن دارايى ئەز ئىخستم.
- ئەھو ئاستەنگ ژ سەر رېڭىكا خوه پاڭرن.
- خەمان پشتا ئەھو شىكەند (افراشى، آزىتا: ۱۳۹۷).

ھەروەسا بۇ نموونە، ب بەراوردەكىرنا پىيکەاتەيا "دمى ل گەل پىيکەاتەيا" "پارە" دەھىتەگۈتن "دم، زېرە" (عندىلىبى، محمدامىن و دىكەران: ۱۴۰۰: ۹). لاڭوف و جانسون نموونەيا "گەنگەشە، شەرە" دەھىن، ئەو نىشان دەمن كا چاوا ئەم "گەنگەشە" يېن ب پېڭىكا ئەزمۇونا شەرى، چەمكىسازى و وىنەسازىيىن بۇ دكەين. د پىيکەاتەيا گەنگەشەيىدا، پشىدار دۆتىيىا بابەتەكى دكەن، پاشى بەرەۋانىيىن ژ نىرپىنا خوه دكەن يان ھىرشنى دكەنە سەر نىرپىنا ڪەسەكى و ل دووماھىيىن يان سەردەقەن يان ژى شەكتىنى دخۇن.

- ب ئەفی پەنگى ئەم ل دويىش میتافورا پىيکەاتەيا "گەنگەشە، شەرە، چەمكىن" "گەنگەشە" يېن چەمكى دكەين و درىكىكەين:
- تو نەشىي بەرەۋانىيىن ژ نىرپىنا خوه بىكەى.
  - ئەھو ھىرشن كە خالىن لازىن بەلگەھىنانىن من.
  - پەخنەيىن ئەھو ب دروستى ھاتىنەدەستىنىشانكىرن.

- ئەمە مۇو بەلگەھىنائىن من كىرنە ئارمانچ.
  - ئەۋى ب رېكەكا دى ھېرشن كىرە من.
  - ئەمە سەركەھت و ئەمە شىكەسلىم (هاشمى، زەرە: ۱۳۸۹ : ۱۲۹).

^{۱)} هیلکاریا (۱) مودیلا ریزهندیا میتافوری (منبری، سید هاشم و اطهری، سید حسین: ۱۴۰۱: ۲۲۱)

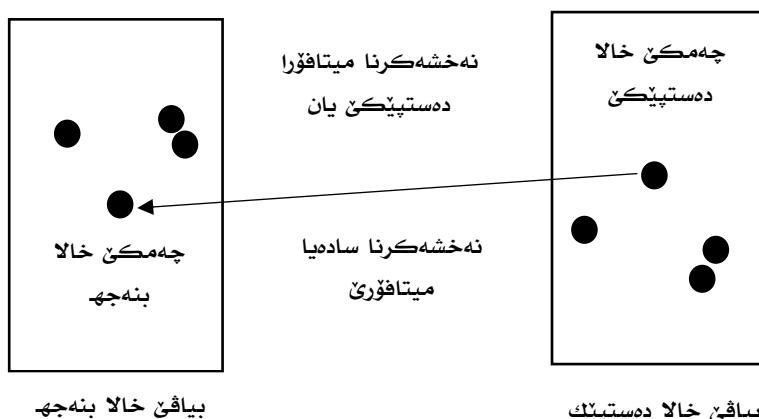
لاكوف و جاسون دنه فى جوري ميتافوريدا ئاماژىين ب تاييەتمەندىيەن سىستماتيك - systematicity و بەرجەستەكىن و فەشارتنى - highlighting & hiding - پشكەكا چەمكى دكەن. هەروەكەن ھاتىيەگۇتن د ميتافورا "گەنگەشە، شەرە" دا دەرىپىتىن وەك و ھېرش، نەبۇونا شىانا بەركىرىن، ستراتيزى، ھىلا نوويا ھېرىشكىنى، سەركەقتن، شەكتەن و ... ب شىۋىيەكىن سىستماتيك بۇ ئاماژە پىكىرن ب ھندەك ئالىيەن گەنگەشەيىن دەھىتەبكارهينان. بكارهيانان ئەقان زاراقان رېككەفت نىنە و ژ قالاھىيىن نەھاتىيە. پشكەك ژ تۇرا چەمكىيَا شەپى ھەتا پادىيەكى ئەشى چەمكى ژ گەنگەشەيىن ديار دكەت. ئەف تاييەتمەندىيە ب "سيستماتيك" دەھىتەنیاسىن. د پاستىدا ئىكەم تاييەتمەندىيەن ميتافوريىن چەمكى، ئەقەيە كو سىستماتيك بن؛ ب دەرىپىنەكادى، ئەم ميتافورەكىن بكاردەھىنин كو د پاستىدا سىستەمەكى ھزى ژ دەگەزەكى بۇ دەگەزەكى دى قەگۆھىزىن. هەروەسا چەمكى ميتافوري ئەقى دەلىقەيىن دەدته مە كو بالا خوه دانىنە سەر ئالىيەكىن چەمكى ئەھۋى (ئالىيەن وەك و شەپى گەنگەشەيىن) و د ھەمان دەمدا ئالىيەن دىيىن كو ل گەل ميتافوري ناگونجىن، نەبىنин رەنگە ل دەمن گەنگەشەيىن و دەمن ئالىيەك بەرەقانىيىن ژ نىرينا خوه دكەت و دېيت كەسى بەرامبەر تىبىگەھىنەت، ئەقى خالى نەبىنин كو ئەھۋى كەسى دەمن خوه (وەك و تشتەكى بەدار) بۇ تىبىگەھاندىندا مە تەرخان كىرىھ (هاشمى، ذھرە: ١٣٨٩ : ١٣٢).

ب کورتی نیزینا سهرهکیا لاکوف و جانسونی ب ئەقى رەنگىيە:

- میتاپوران ب شیوه‌های کن سه‌رده‌کی، سروشته‌کن چه‌مکی همه‌یه.
- بناغه‌یین میتاپوران چه‌مکی بُو ئه‌زمونین مه یین رُوانه در فریت.
- هزا ئه‌بستراکت، ب ته‌مامى میتاپورییه.
- چه‌میکن ئه‌بستراکت بیی میتاپوران نه‌ته‌مامن. بُو نمونه، ئه‌قین، بیی میتاپور، ئه‌قین نینه و واتایین ئه‌موی هه‌موو میتاپورینه: دیناتی، بالکیشی، ئیکگرن، دلوقانی و ...
- سیسته‌میکن درکرنا مه، ب شیوه‌های کن جیگیر گشتگیر نین، دەمن میتاپوری وەکو بەلگەهینان بُو چه‌مکین دی بکارهینین، پەنگە نه‌جیگیر بیت.
- ئەم ل دویف بەلگەهینانین کو ب پیکا میتاپوری دگەهین، دزین (هاشمی، زهره: ۱۳۸۹ : ۱۲۴).

٢.٣. پەگەزین میتاپورا چه‌مکی

میتاپورا چه‌مکی د بنەرتدا "تیگەھشتن و ئه‌زمون" ا تاشتەکی د زاراف و دەربىنین شتەکن دیدایه. لاکۆف و جانسون بنەمایت ئەقى پەیوه‌ندىيىن کو ب شیوه‌يى "mapping" بەرامبەر ئېكبوونىن د ناقبەرا دوو گرۇپاندا پەيدا دېيت، ب "نەخشەکرن - بناقدىكەن. لاکۆف و جانسون، گرۇپىن کو خودان چەمکەکىن بەرهەستىر و بەريلاقتىر، ب بىاقى خالا دەستپىك يان ژىدمەر- source domain و گرۇپىن کو خودان چەمکەکىن ئەبستراكت و ھۆشىتىر، ب بىاقى خالا بىنجه يان ئارمانچ target domain بناقدىكەن.

ھىلكارىيىا (٢) نەخشەکرنا میتاپورا دەستپىكى (هاشمى، زهره: ۱۳۸۹ : ۱۲۵)

ب ئەقى رەنگى لاكۆف و جانسۇن مىتافۆرى ب "نەخشەكىرنا د ناپەرا دوو بىاقيقىن بەرامبەر ئېكىدا د سىستەمن چەمكىدا" دزانن (هاشمى، زەرهە: ۱۳۸۹: ۱۲۵).

٤.٢. تىۋرا مىتافۆرا چەندىالى

پەيدابۇونا تىۋرا مىتافۆرا چەندىالى بۇ وەشانا پەرتۈوكا كارىكەرا "مىتافۆرا وىنەيى د پېكلا مىيىدا - pictorial metaphor in advertising" (فۇرسوويل: ۱۹۹۶) دىزپەيت كو نىشاندا، مىتافۆرىن وىنەيى پۇلەكىن گىرنىڭ دەرىپىندا پەيامىن پېكلا مىيىدا ھەيە. ئەف قەكۈلىنە بەردەوام بۇون ھەتا فۇرسوويل و ھەۋالىن خۇو پەرتۈوكا "مىتافۆرا چەندىالى" (C. Forceville and E. urios-Aparisi 1402: 85).

فۇرسوويل مىتافۆران دابەشى دوو گۈرۈپان دىكەت: ئېكئالى monomodal و چەند ئالى multimodal. مىتافۆرا ئېكئالى، ئەم مىتافۆرە ياكو ھەر دوو بىاقيقىن خالا دەستپىك و خالا بىنەجە د ئېك ئالىدا دەھىئەنىشاندان. كەواتە، مىتافۆرىن وىنەيى، ئەم مىتافۆرن يىين ھەر دوو بىاقيقىن خالا دەستپىك و خالا بىنەجە ئەوان د چارچووقۇن وىنەيىدا دەھىئەنىشاندان. مىتافۆرىن زمانى، ژى ژ جۆرى مىتافۆرىن ئېكئالىنە، چونكى بىاقيقىن خالا دەستپىك و خالا بىنەجە ئەوان ب شىوهىي ئاخىتنى دەھىئەنىشاندان. ل ھەمبەر، مىتافۆرىن چەندىالى، ئەم مىتافۆرن يىين بىاقيقىن خالا دەستپىك و خالا بىنەجە ئەوان د دوو ئالىيىن جودادا دەھىئەنىشاندان. د ئەقىن پىنناسەيىدا ئالى mode بىرىتىيە ژ ھەر جۆرە كەنالەكى پەيوەندىيىن وەكى زمان (ئاخىتن و نشيىن)، زمانى ئاماژىيى، وىنە، فلم، مۆزىك و ... كو مرۆغ ب رېكا ئەوان داشت پەيوەندىيىن چىيىكەت و واتايىن قەبىگەھىزىت (نژاد، بەهارە قادرى: 1402: 86-85).

ل دويىف بۆچۈونا فۇرسوويلى دشىيىن سى سەردەقان بۇ زانىندا پەيوەندىيىا مىتافۆرى د ناپەرا دوو چەمكىن خالا دەستپىك و خالا بىنەجەدا د مىتافۆرىن وىنەيى يان چەندىالىدا باس بىكەين:

۱. وەكەھقىيىا دركېپىكىرنى - perceptual resemblance: ب تىنى تايىيەتە ب مىتافۆرىن ئېكئالىقە و ب ئەھۋى واتايىيە كو دوو چەمكىن خالا دەستپىك و خالا بىنەجە ژ ئالىيەك يان چەند ئالىيائىقە وەكەھقىن. ئەف وەكەھقىيە داشت ژ ئالىيىن رەنگ، قەبارە، پۇوش، پېكەتە و ... بىت:

۲. تېيىكىرنا قالاھىيىا نەخشىيەسى ب شىوهىيەكى نەچاھەرېكى - filling a schematic slot unexpectedly، واتە تىشتەكى ل جەھەكى يان دۆخەكى دانىن كو ئەم جە دۆخى ئاسايدا يىت تىشتەكى دىيە. بۇ نموونە، ئەگەر د وىنەيەكىدا، بىيىن كو د

سندووقا پیانوییدا، ل شوینا پیانوین تفهنه‌ک ههیه، دگه‌هینه میتاپورا "تفهنه‌ک، پیانویه؟"

۳. سەرددادقىن ھەقدەم - simultaneous cueing - دەملىن کو خالا دەستېئىك و خالا بىنجهە ل دۇو ئالىيىن جودا بەيىنه نىشاندان، نىشانداندا ھەقدەمما ئەمەوان داشىت دىناسىينا خالا دەستېئىك و خالا بىنجهە ھارىتكارىيا مە بىكتەت؛ بۇ نموونە، ئەگەر دېنگىلە كا بازىرگانىدا، وىنەيىن رۆنى سىتۆپى بەيىته نىشاندان و ھەقدەم دەنگى سىتۆپىن ترۆمبىلىنى بەيىته بېيىستەن (ئىزاد، بەهارە قادرى: ۱۴۰۲: ۸۵). ل دويىف بۇچۇونا فورسوسىلى، چار جۈرىن مىتاۋۇرپىن وىنەيى ھەندە:

۱-۴-۲. میتافورا دهوریه‌ری - contextual metaphor، د ئەقۇ میتافورىیدا، وىئەيەك ل جە و دهوریووه‌رکى دھىت کو د دۆخىن ئاسايى و بەرلافادا، جەن ئەمۇنىيە و جەن تىشتنى دېيە. بىافىن خالا دەستپىتىكى ئەمۇ، ئەمۇ چەمكە يېڭى دەھىتەنىشاندان و خالا بەنچە ئەمۇ، ئەمۇ چەمكە يېڭى جەن ئەمۇ ب تىشتنى دى ھاتىيەتلىكىرن. بۇ نموونە ئەگەر د وىئەيەكىدا، سېئىنىيەك ل سەر سفرىيە خوارنى بىت و پەرتۇووکەك تىپدا بىت، میتافورا "پەرتۇوک، خوارنە" د ھۆشىن مەدا پەيدا دىبىت.

۲.۴.۲. میتاپورا تیکه-*hybrid metaphor*- بیانیں چەمکیین جودا ب شیوه‌ی کی دھینه تیکه لکرن کو برهه‌منی ئموی وەک تو شتەک یان گشتالته کا تیکپارچه دھیتە درکپیکرن. بۇ درکپیکرنا ئەقى جۆرى میتاپورى، پىددېيە پشکەك ل دويىش پشقا دى بھیتە درکپیکرن. بۇ نمۇونە، ئەگەر وینەيە کى بىبىنىن كول سەر تىشىرتىن رۇنالدىرى وینەيەن سەرئى پلنكە کى هەيءە، میتاپورا "رۇنالدىو، پلنكە" د ھوشى مەدا پەيدا دېيت.

۲،۴،۳ میتافورا ئىكپارچە- integrated metaphor- د ئەقىن میتافورىدا تىشتكى يان گشتالتكى دەھىتەن كۈپ ب شىۋىدەيەكىن گشتى و بىي سەھىداقەكادا دوروبىر، وەكىو تىش يان گشتالتكا دىيە. بۇ نموونە، دشىئين چرايەكى خواندىنى، ل شىۋىھىن بالندەيەكى دىزايىن بىكەين داكو میتافورا وىنهييا ئىكپارچە پەيدا بىيت. میتافورىن ئىكپارچە و تىكەل، هەر دوو ب شىۋىھىن گشتالتكى دەھىنەدرىككىن، لىن جوداھىيىا د نازبەرا ئەواندا ئەقىيە كۈ گشتالتا تىكەل د جىهانا راستەقىنەدا نىنە (ئاشۇپىيە)، لىن گشتالتا ئىكپارچە دشىت د جىهانا دەرقەدا ھەبىت. كەواتە د میتافورا تىكەلدا، بىاپقى بنەجە د ھەمان دەمدە بىاپقى خالا دەستپىكە، لىن د میتافورا ئىكپارچەدا، بىاپقى بنەجە دەھىتە وىتهكىن داكو وەكىو بىاپقى خالا دەستپىكە لى بەيت.

٤. ٢، ٤، ٤. **لیکچوونا**(میتافُورا وینهی) (pictorial simile-)، ل ئەمۇي دەمى پەيدا دېيتى كۈدوو چەمك يان تشتان ب شىۋىدەيەكى ب رەخ ئىكەن دانىن كۈنىكەن ب پىكىرا يادى بىنیاسىن. ئىلک ژ ئەقان دوو بىياقان خالا دەستپىك و يا دى خالا بىنەجهە. بۇ نموونە، ئەگەر وینهیەكىن تىما تەپا پىتى دانىنە ب رەخ وینهیەن شىرىھەكىقە، میتافُورا "تىما تەپا پىتى، شىرىھە" د ھۆشىن مەدا پەيدا دېيت (نژاد، بەهارە قادرى: ١٤٠٢: ٨٥-٨٦).

خشتىيىن (٢): چاوانىبىا نىشانداندا بىاقىن خالا دەستپىك و بىنەجهە د میتافُورىن وینهيدا (ل دويىف فورسوبىل: ٢٠٠٥: ٢٠٠). (نژاد، بەهارە قادرى: ١٤٠٢: ٨٦).

خالا دەستپىك و خالا بىنەجهە ھەفرەگەزىن و پىكەھاتنا ئەوان د جىهاندا راستەقىنەدا ئاسايىيە.	میتافُورا ئىكىپارچە
خالا دەستپىك و خالا بىنەجهە ھەفرەگەزىن و پىكەھاتنا ئەوان د جىهاندا راستەقىنەدا ئەنئاسايىيە.	میتافُورا تىكەل
خالا دەستپىك و خالا بىنەجهە ھەفرەگەز نىن و ھەر دوو دەھىنەوینەكىرن.	میتافُورا وینهىي
خالا دەستپىك و خالا بىنەجهە ھەفرەگەز نىن و ب تىن خالا دەستپىكىن دەھىتەوینەكىرن.	میتافُورا دەوروبەرى

وینهىي (١): وینهىي میتافُورا چەممكىيىا "دار، ھەناسىيە"

د ئەقى وینهيدا، تىكەلكرىنەك ژ ئاميرەكىن ھەناسەدانى - كۈ ناقيق ئەمۇي يىن زانسى نى يولايىزە- و دارەكىن دەھىتەدىتن. ئاميرى نى يولايىز بۇ تۈوشبووپىيەن نەخوهشىيىا ئاسىمىن (تەنگەنەفەسىن) دەھىتەبىكارھىينان و ب چارەسەرىيەكَا باش بۇ ئەقىن نەخوهشىيىن دەھىتەھەزمارتىن. میتافُورا وینهيدا د ئەقى وینهيدا ھاتىيەبىكارھىينان ژ جۆرى میتافُورا تىكەلە، چونكى تىدا وینهىي ئاميرى نى يولايىز و وینهىي دارى ھاتىيەتىكەلكرن و میتافُورەك

چیکرییه کو بیاڻن خالا دستپیک نیوڻایز و بیاڻن خالا بنجههٽ داره. ههروهه کو فورسویل دبیئيت د میتاڻورا تیکه لدا دوو وینه یین جودا کو سهرب دوو بیاڻن چه مکیيٽن جودانه دهینه تیکه لکرن و بهرهه من ئهوي ب شیوهٽ تشهه کي يان گشتالته کا ٽیکپارچه دهیتهد رککرن. د ئهٽ وینه یدا دار ب شیوهٽ کي ل گهٽل ئاميري نیوڻایز هاتیهه تیکه لکرن کو گشت وینه تشهه کي ٽیکگرتی د هوشی مرؤفيٽا وینادڪهٽ و وسا دهیتہ زانين کو دار پشکه که ڙئاميٽ نیوڻایز. ئهٽ میتاڻورا وینه یي بریتیهه ڙ: "دار، هناميٽ نیوڻایزره". تیکه هشتانا ڙئهٽ وینه یي ڙي بریتیهه ڙ: "کا چاوا ئاميري نیوڻایز" هنهناسيٽ بُو نهخوهشين ئاسمن دابين دكهٽ، ب ههمان شیوه دار ڙي ٺوكسيٽين و هنهناسيٽ بُو مرؤفيٽ دابين دكهٽ". ب ئهٽ پڏنگي ٽهٽ وینه یي ٽهٽ هوشداری ددهته وهگري کا چاوا ئاميري نیوڻایز بُو نهخوهشين ئاسمن گرنگه و نهبوونا ئهوي دار نهبن؛ هنهناسيٽ نابيت و ڙيانا نهخوهشى، ب ههمان شیوه ڙي ئهٽ هر دار نهبن؛ هنهناسيٽ نابيت و ڙيانا مرؤفيٽ دئ تووشى مهترسيٽين بيت. ئهٽ وینه یي میتاڻورا چه مکيٽا "دار، هنهناسيٽ نيشان ددهت (نژاد، بهاره قادری: ١٤٠٢: ٩٢-٩٣).

٣. میتاڻورا چه مکيٽا دهه

پرسيارهه کا بنهپهٽ د بیاڻن زمانشانيٽ مه عريفيدا ئهٽهه کا ئهٽهه کا ئهٽهه دهه ل دهه ئهٽهه تشتئن کو مه نه ديتين يان دهستلينه داين، هزر دكههين يان چاوا دشئين بُو بیاڻن نه بهرهه ستئن و دهه دهه بلگه هينانه بکههين (افراشى، آزيتا: ١٣٩٥: ١٢٠).

ب دریزا هيٽا ديروکن ل دويٺ مڏديٽان جودا دهه هاتييهه پيناسيه کرن، ودکو مڏديٽان هيلى - linear، بازنھيٽ - cyclic و حله زونى - spirial. د مڏديٽان هيلىدا، دهه ڦيک پهنهندبيه و ل دويٺ ئهٽهه قان تيوران ڙ بوروی بهرهٽ نوکه و پاشي ئائينه يان ب ئاراسته یا به روڤاڙي دلشيٽ. د مڏديٽان بازنھيٽ، دهه خولگهه کا گرتی پيکد هيٽين کو بوروی و ئائينه ل دويٺ ڦيک، ل سهه ئهٽهه بازنھيٽ، د مڏديٽان حله زونىدا، دهه سٽ پهنهندبيه و دهه دشيت بهرهٽ سهه رى و خوارى يان ئاراسته یيٽ دهه بلشيٽ. خالا هه ڦپش کا ئهٽهه قان مڏديٽان ڙي ئهٽهه کو هه موول دويٺ جهه هاتييهه چه مکسازيٽان (رنیسى، فاطمه و دیگران: ١٣٩٨: ٢٠).

٤. بیاڻن چه مکسازيٽا دهه

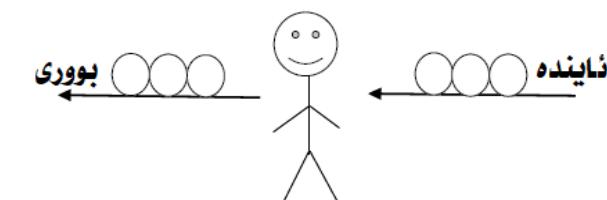
گهلهٽ بياڻ بُو چه مکسازيٽا دهه هنه، لئن بهرهٽ لاقترین جهه و تشهه. چه مکسازيٽا دهه ل دويٺ جهه، خالا هه ڦپش کا گهلهٽ زمانانه. شیوهٽ کي دېيى چه مکسازيٽا دهه، و هر گرتنا ئهوي و دهه تشهه کي کو دشئين بېقين و بهه زمېرین. و هر گرتنا دهه ل دويٺ هه مبهريٽا د نافهه را پاوهستان و لقينه دهه که رهسته یه کي دېيى چه مکسازيٽا دهه (افراشى، آزيتا: ١٣٩٧: ٧٩).

د ئەقى مىتافۆرىدا، دەمن نوکە دكەفيتە جەھەكى و تاكەكەس ل ئەموى جەمى ئامادەيە. ئايىنده ل بەراهىيا ئەموى و بۇورى ئى ل پشت ئەموى كەسىيە. ب ئەقى پەنگى لاكۆف دوو جۇرىن مىتافۆرىن دەمى ل دويىق جەمى د زمانى ئىنگلىزىدا دەستنيشان دكەت. د دۆخن ئىكىدا، دىدەقان ئامادەيە و دەم ژ رەخ ئەموىيچە دەربىاز دېيت. ئەقى ب مىتافۆرا لقىنا دەمى بناڭدىكەت. د جۇرى دووپىدا، دەمپىن جوداپىن ئايىنده، نوکە و بۇورى جەھەكى جىڭىر ديدەقانى بناڭدىكەت. د ئەقى دۆخىدا، دەمان جەھەكى جىڭىرە يە. دىدەقان، ژ بۇورى بەرهەف نوکە و پاشى ئايىنده دېيت (رئىسى، فاطمە و دىكەران: ۱۳۹۸: ۲۱-۲۲).

۱،۱،۳. دم دلۋىتىت و دىدەقان يېن جىڭىرە

ئەقە ب بەرىبەرلاشتىرىن پۇلېنىكىرنا زمانى بۆ دەمى دەيتەھەزمارتىن (نورى، زىنب و دىكەران: ۱۴۰۱: ۸۴). تالمى (۲۰۰۰) دىيار دكەت كۈلەن ئەقى دەمى و لقىنا دەمى (دىدەقانى) دوو گوشەنىڭايىن جوداپىن ئىك دېمەن نىشان دەن؛ د لقىنا دەمپىدا، دەم تىشەكە كۈ دكەفيتە سەرپىكا لقىنا دەمى و د لقىنا دىدەقانىدا، دىدەقان دكەفيتە سەرپىكا لقىنا دەمى. لاكۆف و جانسۇن (۱۹۸۰) باسى ئەقى چەندى دكەن كۈ د زمانى ئىنگلىزىدا مىتافۆرا بۇورىنا دەمى، لقىنە "كەلەك بىكارەھىت. د ئەقى مىتافۆرىدا، دەمى نوکە ل جەھەكىيە كۈ دىدەقان يېن ئامادەيە، ئايىنده ل پېشىپا ئەموى و بۇورى ل پشت ئەموىيە. د ئەقى مىتافۆرىدا، هەر ئىك ژ رەڭەزىن دىدەقان يان دەم دشىن بلەن، و يادى ل جەھەكى جىڭىر بىت. د دۆخن ئىكىدا، دىدەقان جىڭىرە و دەم ب رەخ ئەموىيچە دەربىاز دېيت. ئەقە ژى ب مىتافۆرا لقىنا دەمى دەيتەنیاسىن (نورى، زىنب و دىكەران: ۱۴۰۱: ۸۴).

د وىنەيىن (۲) يېيدا، ئەق دۆخە ل دويىق ئىقانزى هاتىيەنىشاندان. د ئەقى وىنەيىدا، پۇودان ب شىۋومىتى بازنه و لقىن ب شىۋومىتى تىر (سەھم) هاتىيەنىشاندان. پۇودان ژ ئايىنده بەرهەف ديدەقانى هاتىيە و پاشى ژ ئەموى كۈ بەرهەف بۇورى دېيت، دەربىاز دېن.

وىنە (۲): مىتافۆرا لقىنا دەمى (نورى، زىنب و دىكەران: ۱۴۰۱: ۸۵).

وەکو:

(کریسمس یا نیزیک دبیت).Christmas is approaching

ئیقانز، نەخشەکرنا بیاپن دەستپېیکەن بۇ بیاپن مەبەستى د میتاپورا دۆخى ئېكىدا
ب ئەقى پەنگى نىشان ددەت: (نۇرى، زىنب و دىكەران: ۱۴۰۱: ۸۶).

خشتىمىن(۳): نەخشەکرنا بیاپن دەستپېیکەن بۇ بیاپن مەبەستى د میتاپورا دۆخى ئېكىدا

بیاپن مەبەست: دەم	نەخشەکرن	بیاپن دەستپېیکەن: لەقىنا تاشتى
دەم	←	تاشت
دەربازىبۇونا دەمى	←	دەربازىبۇونا تاشتان ب پەخ دىدەقانىيە
مەودا دەمپىيا روودانان ژ دىدەقانى	←	مەودا تاشتان ژ دىدەقانى
دەملى نوكە	←	جەن دىدەقانى
دەملى ئايىندە	←	قالاھىپا ل پېشىپا دىدەقانى
دەملى بورى	←	قالاھىپا ل پېشىپا دىدەقانى

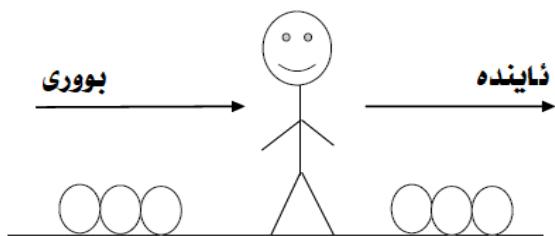
د زمانى ڪوردى ڇيدا، ب ھەمان شىپوھ میتاپورا لەقىنا دەمى، ھەمەيە و دىدەقان يى
جيڭىرە و دەم دلشيٽ. دەملى نوكە ئەم خالىه ياكو دىدەقان لى راوهستاي و روودان دشىن
نىزىكى دىدەقانى يان ڙى ژ ئەملى دوور بىكەقىن.
بۇ نموونە:

- رۆزى ئەملى هات.
- رۆزى چەند زوى دېچن!
- رەمەزان يا نىزىك دبیت.

د ئەقان نموونە ياندا دىدەقان ل جەھەكىن جيڭىرە و دەم بەرهە ئەملىقە دھىت يان ڙى
ڙى دوور دىكەقىت.

۳،۱،۱،۲. دەم يىن جيڭىرە و دىدەقان دلشيٽ

د دۆخى دووپىيىدا كو لا كۆفى (۱۹۹۳) باس ڪرييە، دەملىن جودا (ئايىندە، نوكە و
بوورى) جەھەكىن جيڭىرە و دىدەقان ژ ناڭ ئەملاڭ دەرباز دبیت. ئەم ئەقى جۆرى
میتاپورى ب میتاپورا لەقىنا دىدەقانى بنافادىكەت. دىدەقان ل دەملى لەقىن، روودانىن دەمى كو
ل جەھەكىن جيڭىرەن، دەرباز دىكەت و دەھيليتە ل پېشت خوھ.

د وىتنىيە (٣) يىدا، لقىنا دىدەقانى دەيتەنىشاندان. دىدەقان دلقيت و پوودانىن دەمى كول جەمەكىن جىڭىرن، دەرياز دىكت.

وەكىو:

(ئەو يىن نىزىكى خالا كرىزى دىن) They are approaching crisis point.
ل ئەقىرى دەم ل جەمەكىن جىڭىرە كو دەرىپىنى ژ روودانەكا تايىھەت دىكت و دىدەقان ب لقىنا خوه دەريازبۇونا دەمى دىكت (نورى، زىنب و دىكەران: ١٤٠١: ٨٧). ئىچانز، نەخشەكىرنا مىتاپقا لقىنا دىدەقانى ب ئەقى پەنگى نىشان دىدت:

خشتىيە(٤): نەخشەكىرنا مىتاپقا لقىنا دىدەقانى

بىاپقى دەستېپېكىن: لقىنا دىدەقانى	نەخشەكىرنا	بىاپقى مەبەست: دەم
جە ل سەر پىكاكا دىدەقانى	←	دەم
لىقىنا دىدەقانى	←	دەريازبۇونا دەمى
مەودا دىدەقانى ژ جەنى	←	مەودا دەمپىيا دىدەقانى ژ روودانى
جەن دىدەقانى	←	دەمنى نوکە
فالاھىيىلا پىشىيىلا دىدەقانى	←	دەمن ئايىندە
فالاھىيىلا پېشت دىدەقانى	←	دەمن بوروى

د زمانى ڪوردى ژىدا، ب ھەمان شىيۆه مىتاپقا لقىنا دىدەقانى ھەيە و دەم ل جەمەكىن جىڭىر راۋەستايە و دىدەقان يىن دلقيت.
بۇ نموونە:

- ئەم يىن نىزىكى سەرى سالا دېين.
- ئەو يىن بەر ب پاشەپۇزا خوھە دېيت.
- ئەو يىن ل دەمى دىگەپىت.

د ئەقان نموونه ياندا دىدەقان دلخىت و بەر ب دەمېچە دچىت و دەم ل جەھەكى
جىڭىرى.

٣، ١، ١، ٣. دەم ل گەل دەمەكىن دى دلخىت - لقىنا بىيىدەقانى
”نوزز و سوپىسر - ٢٠٠٦“ باسى جۇرى ”ميتاپورا لقىنا بىيىدەقانى“ دەكەن؛ د ئەقى
دۆخىدا، دىدەقان نىنە و روودان ب بەراورد ل گەل ئىكەدو دەيىنەنرخاندىن. د زمانى كوردى
زىدا، ب هەمان شىيە ميتاپورا لقىنا بىيىدەقانى ھەيە و روودان ل گەل ئىكەدو
دەيىنەبەراوردكىرن.

بۇ نموونە:

- ئەف ھەيىقە زۇو دەرباز بۇو.
- جەزنا بۇورى خۆشتر بۇو.
- پاشى نقىزى ئىشارى دى ھىت.

٤، ١، ١، ٣. دەم و دىدەقان بۇ هەمان ئاراستە دلخن
ھەلبەت پاشى پۇلینا ”لاكۆف و جانسۇن“ي، ھندەك پۇلىنگۈرنىن دى زى پەيدا بۇون
و ھندەك جۇرىن دى زى ھاتنە باسکەن؛ بۇ نموونە، ”يۇ - ١٩٩٨“ جۇرەكىن دىيىن سەربىخۇ بۇ
ميتاپورا لقىنا دەمى دەستنىشان دكەت، ئەم زى ”ميتاپورا لقىنا دەم و دىدەقانى“يە. د ئەقى
جۇريدا دەم و دىدەقان ھەر دوو دلخن و د بەر ئىكە دەكەن.

بۇ نموونە:

- ئەم نەگەھشتىنە ئاھەنگا سەرەت سالى.

٢، ١، ٢ دەم جەھ

ئەف جۇرى چەمكىسازىيا دەمى، ل دويىش ئەزمۇونا جەھى وەكى لقىنا ب رېڭىكا جەھى،
دەيىتەرۇنان، چونكى زمان بىاڭەكىن ئەبستراكەتە و ب رېڭىكا تىشەكىن بەرھەست وەكى جەھ
دەيىتەتىيەتىگەھشتىن.

گەلەك قەكۈلەر د ئەمۇي باوهەيدانە كەمكىن دەمى ل دويىش
جەھى دەيىتەتىيەتىگەھشتىن و دەرىپىن. ئالۇرسۇن، د ئەمۇي باوهەيدايە كەمكىن دەمى
چەمكىن دەمى ب رېڭىكا زاراقييەن جەھى وەكى ئاراستە و لقىنى دەيىتەدەرىپىن و مەرۆف دشىن ب
شىيەمەكىن پاستە و خۇ جەھى ل ئىنگەها دەرىپەرە خۇ ئەزمۇون بىكەن؛ لىن چەمكىن دەمى
ئەبستراكەتە، لەمۇرا ئەم دەمى د چارچووقەيىن ميتاپوراندا تىيەتىگەھن و دەرىپىن (نورى، زىنب و
دىيگران: ١٤٠١: ٨٤).

بۇرۇدىتىسى - L. Boroditsky (٢٠٠٠) و بۇرۇدىتىسى - M. Ramscar (٢٠٠٢) پاشتى ئەنجامدانا چەندىن ۋەكۆلىنىن ئەزمۇونى ل دۇر چەمکسازىيا ھۆشىيا لقىن د جەيدا و چەمکسازىيا دەمى گەھشتىنە ئەقى ئەنجامى ڪو جە و دەم ڙ لايىن چەمكىيە د ئاستەكىن كويىرتىدا پېيۇندى ل گەل ئىڭ ھەيىه. رادن - G. Radden باسى سروشتنى دەمى و جەي دەكتە و دەنىيەت ڪو جە دياردەيەكە سەر دەھەندىيە، لىن دەم دياردەيەكە دوو دەھەندىيە؛ ڙ لايىكىن دىيە، لقىن د جەيدا لىزقپىن بۇ ھەيىه، لىن دەربازبۇون ڙ دەمى پېتەپەدەك D. Casasanto - ئىڭ ئالىيە. ئەم جەي ب تىستان و دەمى ب روودانانقە گۈرىدەت. كاساسانتو - و بۇرۇدىتىسى نموونەيىن ڙىرى بۇ جوداھىيا د ناقبەرا بىاڭىن دەمى و جەي دەينىن:

(1) They moved the truck forward two meters.

(ئەوان بارھەلگەر دوو مەتران پېشىھەينان)

(2) They moved the meeting forward two hours.

(ئەوان كۆمبۇون دوو دەمژمیران پېشىھەينان)

ئەم د ئەھۋى باومرىدانە ڪو د نموونەيىا (1) يىدا، بارھەلگەر كەرسەتىيەكىن فيزىيەيە ڪو د جەيدا دلخىت و ئەم دشىيەن لقىنا ئەھۋى ڙ دەستپىيەكىن هەتا دووماھىيىن ب پېتەكە هەر پېتەجەستان بىزانىن؛ لىن د نموونەيىا (2) يىدا ج لقىنەكە فىزىيەكى بۇ جەمەكى دى بېبىن و ج پېتەكە تىشتەك نىنە ڪو بشىيەن ل جىيەانا راستەقىيە ڙ جەمەكى بۇ جەمەكى دى بېبىن و ج پېتەكە بۇ زانىنا لقىنا هەستىيَا ئەھۋى نىنە. گالتون - A. Galton د ئەھۋى باوهەرىدايە ڪو دەمى چار سىمايىن ھەۋپىشىك ل گەل جەي ھەنە: بەرفەھبۇون- extension، ھىلدارى - linearity، ۋاراستەدارى - directionality، دەربازبۇون- transience . بەرفەھبۇون، واتە دەم ڙ پېتەن جودا پېتەھاتىيە (وەكى دەم و گاۋىن جودا). ھىلدارى، واتە ھەر سەن خالىن ڪو ڙ دەمى بېتەن دەستتىشانكىن، دى ئىڭ ڙ ئەوان كەھفيتە د ناقبەرا دووپىيەن دىدا. ۋاراستەدارى، گۈرىدایي قەرىنەيىا د ناقبەرا بۇرۇي و ئايىندىدايە و دەربازبۇون، ئامازە ب ناجىڭىرى و دەربازبۇونا دەمى دەكتە (نورى، زىنب و دىكەن: ١٤٠، ٨٤:).

د مىتافۆرا دەمى وەكى جەدا، مفا ڙ ھندەك ئامرازان دھىتەوەرگەرن، ڙ ئەوان (ل، ب، ڙ، د...دا، د...را)، ڪو ئەف ئامرازە ل گەل جەي بكاردەيىن (جمعة، صبيحة: ٢٠٢٣: ١٠٥)، بۇ نموونە:

- دەرگەھىن قوتاپخانەيان ل دەمژمیر شەش دھىتەقەكىن.
- ئەم ب سالان ڙ مە يىن دويىن.
- ئەم د دوو دەمژمیراندا گەھشت.

هەروەسا د شیاندایە دەمىن (بۇورى، نەھۆ و دھیت) زى بھیتەدیاركىرن:

- دەمى بۇورى، جەھەكە يىن ھیلالىي، بۇ نموونە: ئەم ژ چەرخى بىستى بۇورىن.
- دەمى نەھۆ، ئەو جەھە ئەھۋى دىدەقان لىن، بۇ نموونە: ئەم يىن ل چەرخى بىست و ئىكىن.
- دەمىن دھیت، ئەو جەھە ئەھۋى ل بەراھىيا دىدەقانى، بۇ نموونە: ئەم پىنگاڭاپىنگاڭا يىن بەر ب پاشەرۇزىيە دېچىن.

٣,١,٣ دەم تشتە

ئەم دەمى وەسا دركىدكەين و ئەزمۇون دكەين ھەروەكى دشىيەن ئەھۋى بەمەزىيەخىن يان ژى كۆمبەكەين، ھەلبىرىن يان ژى دشىيەن ب ھەروه بەدەين يان ژى كار پى بکەين. دەم وەكىو تشت ب گەلەك شىۋەدیان دھیتەنەخشەكىرن. بۇ نموونە:

- دەم يىن ڪورتە.
- دەم يىن ببھايە.
- دى ھندەك دەمى دەمە تە.
- ئەو يىن ل پاشەرۇزى خۆ دكەرىيەت.

٣,٢ نەخشەكىرنا مىتاڭۇرىن دەمى

د زمانى ڪوردىدا، چەندىن جۆرىن نەخشەكىرن بۇ چىكىرنا مىتاڭۇرىن دەمى ھەنە. ئەف نەخشەكىرنە بىرىتىنە ژ:

- ### ٣,٢,١ دەم گەشتە (بېكە).
- ئەقىرۇ دەستپىيەكا قۇناغەكا نوييە.
  - شەقىن زەستانى گەلەك يىن درىزىن.
  - شەقىدى ، شەقەكا بىددۇوماھىك بۇو.
  - ئەو ھەتا نىشا رۇزى يَا نىفتىيە.

٣,٢,٢ دەم گىياندارە

- ئەو ژ دەمى دىرسىت.
- تو ب سەر دەمى خۆ بى زالى.
- گەلەيان ل دەمى نەكە.
- سال و مەھ دېپن.
- رۇزى دكەتە غار.
- دەمىن دچىت و نازقىرىت.

۳,۲,۳ دم بپه.

- ئىچارىيەكى درەنگ بەرەف ھەولىرى ئوو.
- سېيىدى زوو چوو، دا بىستانى خوه ئاڭ بىدەت.

۳,۲,۴ دم ملکدارىيە

- من گەلەك دەمنى خۆ ل گەل تە بۇوراند.
- ئەو پاشەرۇزىا منه.
- ئەو ل دەمنى خوه هات.
- دەمنى من يىن بىھايە.

۳,۲,۵ دم ئەندازىيە.

- ماۋەيەكى درېئە من ئەو نەدىتى.
- پشتى دەمەكى كورت ھاتەقە.

۳,۲,۶ دم مەرۆغە

- نىسان بۇوكا بەھارىيە.
- شەق يا كۈرمىيە.

۳,۲,۷ دم كەھستەيە

- من ھەيچەك يا دايە تە بۇ تەمامىكىرنا ڪاري.
- ئەز دەمنى خۆ د ناقبەرا ڪاري و مالىيدا دابىش دىكەم.
- دى ھندەك دەمنى تە بەم.
- ئەو گەلەك دەمنى خۆ بەرزە دىكەت.
- ئەز يىن ل پاشەرۇزىا خۆ دىگەرم.

۳,۲,۸ دم لەشە.

- ئەقە سەرئى چەند سالانە دخوينم.
- ئەقە سەرئى چەند سالانە ژ دووراتىيىا تە دنالىت.
- ئەز سەرئى سېيىدى ژ خەو پابووم.
- سەرئى ھەيچى ئەموى پارەدىن خوه دەپىت.

۳,۲,۹ دم تامە

- مە بۇورييەكى تەحل يىن ھەي.
- بەھارەكاكا بىتامە.
- رۇزەكاكا تەحل بۇو.

۳،۲،۱۰. دم ڭامانە.

- سالەڭا تىرى خىر و خوهشى بۇو.
- ئىيىدى خەونان د شەقىن تاپىدا نابىن.
- ئەو د دەمزمىرىدەكىيدا ھات.

۳،۲،۱۱. دم ۋەنگە.

- رۆزىڭا پەش بۇو.
- بەھارى گۈندى مە رەنگىن كر.

۳،۲،۱۲. دم بەھادارە

- ئەقە دەمەكى زېرىنە.
- چاشى خۇد بىدە دەمى خۇب ھەروەيى نەبە.
- ئەز دەمى خۇد بەلاش نابەم.

۳،۲،۱۳. دم جەھە

- ل سەردەمەكى ھەموو تشت ب تام بۇون.
- ل سالا بھىت دى بەرھەم ھەبىت.
- ل ھەفتىيا چۈوبىي، من ئەو دىت.

٤. نەخشەكىرنا مىتافۇرلىق چەمكىيىن دەمى د كۆمەلە ئەفسانەيىن پەرتۇووكا "ئەفسانە - نارينا گولبارىن"دا

د كۆمەلە ئەفسانەيىن پەرتۇووكا "ئەفسانە - نارينا گولبارىن"دا كۈز (۱۰) ئەفسانەيان پىكىدەيت، ئەف جۇرىن سەرەكىيىن نەخشەكىرنىن مىتافۇرلىن دەمى هاتنەدەستىنىشانكىرن:

۴،۱. دم ڪەشتە (پىتكە)

- سالا وى ب دووماھى ھات (ھەزقان: ۲۰۰۲: ۶۲)
- قۇناغا سى شەف و سىن رۆزان بەردەپ رۆزھەلاتقە چوو (ھەزقان: ۲۰۰۲: ۱۲۱)
- ئەز فى ڪارى خراب ھەتا مىنى بەتال بىكم (ھەزقان: ۲۰۰۲: ۱۵۰)
- ئەگەر ھەتا داوابىيا قىن ھەيشىن (ھەزقان: ۲۰۰۲: ۱۵۰)
- سالا وان ب دووماھى ھات (ھەزقان: ۲۰۰۲: ۳۰۳)
- تە پىكاكا دە سالان ب دوو سالان ب دووماھى ھينا (ھەزقان: ۲۰۰۲: ۳۴۰)
- ئىيىن من بەردەپ شىپسەت سالىيىن چوو (ھەزقان: ۲۰۰۲: ۳۵۶)

د ئەقان نموونەيالدا، دەم وەكىو گەشتەكىن د ناقبەرا خالا دەستپىڭ و خالا بىنەجەدا هاتىيەنەخشەكىن. ئەف جۆرى نەخشەكىنى مىشە د پەرتۇووکىيدا دەيىتەدىت.

٤.٤. دەم گیاندارە

- نوكە دەم ھات تو دەركەفى ڈەرۋە (ھرزقان: ٢٠٠٢: ٢٥)
- سالا وان ۋەگەپىا سالى (ھرزقان: ٢٠٠٢: ٥٠)
- سال ھاتن و سال بۇورىن (ھرزقان: ٢٠٠٢: ٥٧)
- سالەك ب سەر چوونا چاكىيىھ بۇورى (ھرزقان: ٢٠٠٢: ٦٠)
- پۇز چوون زىكىن كچكىن مەزن بۇو (ھرزقان: ٢٠٠٢: ١٦٠)
- سېپىدە ھات (ھرزقان: ٢٠٠٢: ١٧٩)
- ھەيشەك چوو (ھرزقان: ٢٠٠٢: ١٩٦)
- چەند پۇزەك دەرياز بۇون (ھرزقان: ٢٠٠٢: ٢١٢)
- ھەتا چاخىن ڇنا مىرى يَا نوى ھاتى (ھرزقان: ٢٠٠٢: ٢٨٦)
- ھەر چاخ دبۇورى (ھرزقان: ٢٠٠٢: ٣٢٣)

د ئەقان نموونەيالدا، دەم وەكىو بۇونەودەكىن زىنلىي هاتىيەنەخشەكىن و مفا ژ سىمايىن بۇونەودەن زىنلىي وەكىو (ھاتن، ۋەگەپىان، بۇورىن، چوون، دەريازبۇون و ...) هاتىيەوەرگەرن. ئەف جۆرى نەخشەكىنى مىشە د پەرتۇووکىيدا دەيىتەدىت.

٤.٤.٣ دەم بېرە

- پشتى چاخەكىن كىيم دى ھەفت دىيۇ ھىينە د شىكەفتىيە (بېر- كىيم/گەلەك) (ھرزقان: ٢٠٠٢: ١٦)
- ئىيشارەكادەرنىڭ ژ دارا ۋەگەپىا (بېر- زۇو/درەنگ) (ھرزقان: ٢٠٠٢: ٤١)
- جوهى پىچەك درەنگ ھات (بېر- كىيم/گەلەك) (ھرزقان: ٢٠٠٢: ٤٤)
- چاخەكىن كىيم بۇورى (بېر- كىيم/گەلەك) (ھرزقان: ٢٠٠٢: ١٢٥)
- پشتى زانى ئىيشارەكادەرنىڭ (بېر- زۇو/درەنگ) (ھرزقان: ٢٠٠٢: ١٤٨)
- سېپىدى زوى (بېر- زۇو/درەنگ) (ھرزقان: ٢٠٠٢: ١٦٤)
- بۇ درەنگى شەف (بېر- زۇو/درەنگ) (ھرزقان: ٢٠٠٢: ١٧٨)
- مە دەقىت چەند چاخەكى (بېر- كىيم/گەلەك) (ھرزقان: ٢٠٠٢: ٣١٥)

د ئەقان نموونەيالدا، دەم وەكىو بېر ھاتىيەنەخشەكىن و مفا ژ سىمايىن وەكىو (كىيم/گەلەك، زۇو/درەنگ) هاتىيەوەرگەرن. ئەف جۆرى نەخشەكىنى ژى مىشە د پەرتۇووکىيدا دەيىتەدىت.

٤.٤. دم ملکداریه

- سالا وي ب دووماهی هات (هرزقان: ۲۰۰۲: ۶۰)
- نهه مهه و پژین وي ب دووماهی هاتن (هرزقان: ۲۰۰۲: ۱۲۴)
- ههتا هرسن همهیقین من ب دووماهی دهین (هرزقان: ۲۰۰۲: ۱۳۶)
- من و ئهوي رۆزدەك هەيە (هرزقان: ۲۰۰۲: ۱۴۲)
- چاخن گچکى تەمام بۇو (هرزقان: ۲۰۰۲: ۱۶۱)
- ما ئەقرو نه چاخن مەيە (هرزقان: ۲۰۰۲: ۲۳۴)

د ئەقى جۆريدا، دم وەكىو ملکدارى (وەكىو: سالا وي، پژين وي، همهیقين من و ...)
دەيتەنەخشەكىن. ئەف جۆرە زى گەلەك د پەرتۈوكىيدا بىكارهاتىيە.

٤.٥. دم ئەندازىيە

- بۇ چاخەكى درىز مەندى بىدەنگ ما (هرزقان: ۲۰۰۲: ۱۹)
- چاخەكى درىز د سەررا بۇورى (هرزقان: ۲۰۰۲: ۱۳۸)
- چاخەكى كورت (هرزقان: ۲۰۰۲: ۱۹۹)
- ل چاخەكى درىز (هرزقان: ۲۰۰۲: ۲۳۸)
- شەفيقىن مە گەلەك د دویر و درېتن (هرزقان: ۲۰۰۲: ۲۴۳)
- بۇ چاخەكى كورت (هرزقان: ۲۰۰۲: ۳۰۲)

د ئەقان نموونەياندا، دم وەكىو ئەندازە هاتىيەنەخشەكىن و مفا ڙ سىمايىن وەكىو
(كورت/درىز، دوور/نىزىك) هاتىيەوەرگىرن. ئەف جۆرە زى گەلەك د پەرتۈوكىيدا
بىكارهاتىيە.

٤.٦. دم مرۆغە

- پاشەرۆز دى نىشا تە دەت تو ج مىرى (هرزقان: ۲۰۰۲: ۲۵)
- ئەف سەر و پىيە نە يېن سالەكىيە (هرزقان: ۲۰۰۲: ۱۸۷)
- بۇ ئىشارى دكەمە شىف (هرزقان: ۲۰۰۲: ۳۲۰)
- چونكىو ئەو ھەيشا تىرە (هرزقان: ۲۰۰۲: ۸۴)

د ئەقان نموونەياندا، دم وەكىو بۇنەوەمەر و مرۆغەك هاتىيەنەخشەكىن و مفا ڙ سىمايىن
وەكىو (نىشاندان، سەر و پىيە، خۆيەتى، تىرىپۈون و ...) هاتىيەوەرگىرن.

٤.٧. دم گەرەستەيە

- هوين ل پاشەرۆزا خۆ دنېرەن (هرزقان: ۲۰۰۲: ۳۰۳)
- بالەخانى رۆز دەۋەمارتن (هرزقان: ۲۰۰۲: ۷۱)

• من سى هەيىف دايىنە حاڪمى (ھرزقان: ۲۰۰۲: ۱۳۶)

• چاخىيەن كەفن (ھرزقان: ۲۰۰۲: ۳۵۵)

د ئەقى جۆريدا، دم وەكى تىشتنى بىتىگىان و وەكى كەرسىتە دەيىتەنەخشەكىن.
د ئەقى جۆرى نەخشەكىنىدا، دم دشىت، بۇ نموونە، بەيىتەدىتىن، ھەژماრتن، پېشكىيىشلىكىن
يان ڦى كەفن و نوو بىيت.

٤.٤. دەم ئەش

• ل سەرى رۆزى ياخۇتى (ھرزقان: ۲۰۰۲: ۲۳۲)

• ل سەرى ھەيىشا نىسانى دەركەفن (ھرزقان: ۲۰۰۲: ۸۴)

د ئەقى جۆريدا، دم وەكى لمىش ھاتىيەنەخشەكىن. ئەف جۆرى نەخشەكىنى، كەلەك
كىيم د پەرتۈووكا ناقېرىيدا دەيىتەدىتىن.

٤.٥. دەم تامە

• شەش سالىن خوش پېكىش بۇوراندىن (ھرزقان: ۲۰۰۲: ۳۶)

• چاخەكىن خوش بۇوراند (ھرزقان: ۲۰۰۲: ۲۷۵)

د ئەقى جۆريدا، دم وەكى تام (ب تايىەتى وەكى خوش و نەخوش) ھاتىيەنەخشەكىن.
ئەف جۆرە ڦى كەلەك كىيم د پەرتۈووكا ناقېرىيدا دەيىتەدىتىن.

٤.٦. دەم ئامانە

• د بۇزىا چارىيدا (ھرزقان: ۲۰۰۲: ۲۳۳)

• د وان سىن رۆزاندا (ھرزقان: ۲۰۰۲: ۲۳۴)

• د قى چاخىدا (ھرزقان: ۲۰۰۲: ۳۸۳)

• د قى شەقىيدا (ھرزقان: ۲۰۰۲: ۱۷)

د ئەقى جۆريدا، دم وەكى ئامان و ب رېكى ئامرازى (د...دا) ھاتىيەنەخشەكىن ئەف
جۆرە ڦى مشە د پەرتۈووكا ناقېرىيدا دەيىتەدىتىن.

٤.٧. دەم رەنگە

• ھەكە تىشتنى زىدەكريا بۇ رۆزەكىا رەش ھلدىگرت (ھرزقان: ۲۰۰۲: ۱۰۴)

د ئەقى جۆريدا، دم وەكى جۆرەكىن رەنگى ب تايىەتى رەنگىن (رەش، سپى)
ھاتىيەنەخشەكىن. ئەف جۆرە كەلەك كىيم د پەرتۈووكا ناقېرىيدا دەيىتەدىتىن.

۱۲. ددم بهاداره

جۆرى ئەخشەكىرنا ددمى (ددم بهاداره)، د كۆمەلە ئەفسانەيىن پەرتۇووکا "ئەفسانە - نارينا گولبارين"دا نەھاتىدىتىن.

۱۳. ددم جەھە

- ل چاخەكى مىرەك ھەبۇو (ھرزقان: ۲۰۰۲: ۳۸۳)
- ل وان پۇزان (ھرزقان: ۲۰۰۲: ۹۹)
- ل چاخەكى د سەرى پېيەكىن دەركەت (ھرزقان: ۲۰۰۲: ۸۵)
- ل وى چاخى (ھرزقان: ۲۰۰۲: ۸۷)

د ئەقى جۆريدا، ددم وەكى جەھە و ب رېكاكا ئامرازى (ل) دھىتەنەخشەكىرن. ئەق جۆرە ژى مشە د پەرتۇووکا ناقېرىدا دھىتەدىتىن.

پشتى كۆمەلەيا ئەفسانەيىن پەرتۇووکا "ئەفسانەيىا نارينا گولبارين" ھاتىيەخوانىدىن و جۆرىيەن مىتاۋۇرىيەن ددمى ھاتىينە دەستىنىشانىكىرن. ئەنجامىيەن ئامارى ب ئەقى پەنگى بۇون:

رېزە	زمارە	جۆرى ئەخشەكىرنا مىتاۋۇرا ددمى
% ۱۰,۷	۲۸	ددم كەشتە (پېكە)
% ۱۳	۳۴	ددم گياندارە
% ۱۲,۶	۳۳	ددم بېرە
% ۱۳,۷	۳۶	ددم ملکدارىيە
% ۴,۵	۱۲	ددم ئەندازىيە
% ۳,۴	۹	ددم مرۇقە
% ۱۱,۴	۳۰	ددم كەردەستىيە
% ۱,۹	۵	ددم لەشە
% ۰,۷	۲	ددم تامە
% ۴,۲	۱۱	ددم ئامانە
% ۱,۱	۳	ددم پەنگە
% ۰	۰	ددم بهادارە
% ۲۲,۲	۵۸	ددم جەھە
	۲۶۱	كۇ

هەروەکو دھیتەدیتن نەخشەکرنا (دم جھە) ب پىزەيا %٢٢,٢ ل پلهيا ئىكىن، نەخشەکرنا (دم ملکدارىيە) ب پىزەيا %١٣,٧ ل پلهيا دووبىن و نەخشەکرنا (دم گياندارە) ب پىزەيا %١٣ دھیت. ب ئەقى پەنگى ديار دبىت كۈ د زمانى كوردى ژىدا، بۇ كەتىگۈرۈپەندىپا دەمى، پىر مفا ژ ئەوان مىتابۇر دھىتەمەرگەرنى يېئن ل سەر بناغانەيىن جەنى و تشتى دەيىنەچىكىن. هەروەسا ژىلى جەنى و تشتى مفا ژ جۆرىن دى (وەك دم ملکدارىيە، دم گيانجارە و ...) دھىتەمەرگەرنى. هەروەسا ل دويش ئەقى خشتهى دشىتەي دشىيىن بېيىزىن كۈ دى بەيىتەبكارەينان.

٥. ئەنجام

ئارماڭ ژ ئەقى قەكۈلىنى، نىشانداندا مىتابۇر ئەقى دەمى د زمانى كوردىدا، ل دويش زمانقانىپا مەعرىفى بۇو و بزاف ھاتەكىن كۆ جۆرىن نەخشەکرنا د نابەرا بىياقىن خالا دەستپېيك و خالا بنهجە د زمانى رۆزانەدا و پاشى د كۆمەلە ئەفسانەيىپن پەرتۇوکا "تارينا گولبارىن" دا بەيىتەنەشاندان.

ل دويش داتايىان دشىيىن بېيىزىن، چەمكىن دەمى كۆ چەمكەكىن ئەبىتراكتە و نە دھىتەدیتن و نە دھىتەدەستلىدان، ب پىكاكا ئەزمۇونىپن جوداپىن ژيانا رۆزانە دھىتەنەخشەکرنا. ب شىوهەكىن گشتى د كۆمەلە ئەفسانەيىپن ناڭبرىدا نىزىكى (١٢) جۆرىن نەخشەکرنا كۆ بىرىتىنە ژ "دم گەشتە، دم گياندارە، دم بىرە، دم ملکدارىيە، دم ئەندازەيە، دم مروققە، دم كەرەستەيە، دم لەشە، دم تامە، دم ئامانە، دم پەنگە، دم جەھە" هاتنەدیتن.

ب ئەقى پەنگى، زمانى كوردى، ژى وەك كەلەك زمانىپن دى بۇ تىكەھشتن و دركىپەكىندا كەتىگۈرۈپا دەمى، مفای ژ مىتابۇر جەنى و تشتى وەردەگەرتى. ژ نموونەيان ديار دبىت كۆ د زمانى كوردىدا، پىانىپا مىتابۇر ئەقى، ل سەر بنهماين كەتىگۈرۈپا تشت دھىتەئاۋاڪىن. كەواتە دشىيىن بېيىزىن، دم جەھە و دم تشتە. زېيدبارى ئەقى، فريكانسا بكارەيناندا هەممۇ نەخشەکرنا يەكسان نىنە و دشىت نەخشەکرناك پىر ژ يادى بەيىتەبكارەينان.

۶. ژئیده‌ر

۱. افراشی، آزیتا (۱۳۹۵)، مبانی معناشناسی شناختی، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران.
۲. افراشی، آزیتا (۱۳۹۷)، استعاره و شناخت، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران.
۳. افراشی، آزیتا و دیگران (۱۳۹۴)، استعاره مفهومی در زبان فارسی؛ تحلیلی شناختی و پیکرده‌دار، زیان‌شناخت، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سال ششم، شماره دوم، پاییز و زمستان، ۳۹-۶۱.
۴. انصاریان، شادی و دیگران (۱۴۰۰)، گدایی پشت در شورای امنیت سازمان ملل؛ استعاره، مجاز و آمیختگی مفهومی در کارتون های سیاسی، نشریه علمی زبان فارسی و گویش های ایرانی، سال ششم، دوره دوم، پیاپی ۱۲، پاییز و زمستان، صص ۱۰۹-۱۲۹.
۵. جمحة، صبیحة (۲۰۲۳)، استعاره‌لغه‌ای فی اللげ والذهن: مقاربة عرفانیة، مجلة الدراسات الثقافية واللغوية والفنية، العدد التاسع والعشرون، ايلول، المجلد ۷، ص ۹۷-۱۱۲.
۶. رئیس، فاطمه و دیگران (۱۳۹۸)، استعاره‌های مفهومی زمان د زبان فارسی؛ رویکردی شناختی-پیکره‌ای، فصلنامه مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران، دوره هشتم، شماره ۱، صص ۱۵-۲۹.
۷. عندلیبی، محمدامین و دیگران (۱۴۰۰)، تولید استعاره‌های تصویری و مفهومی بر اساس میزان‌سنج های نمایش با تمرکز بر نمایشنامه هشت‌تیم سفر سندباد نوشته بهرام بیضایی، نشریه هنرهای زیبا - هنرهای نمایشی و موسیقی، دوره ۲۶، شماره ۴، زمستان، صص ۵-۱۶.
۸. لیکاف، جورج و جانسون، مارک (۱۳۹۶)، استعاره‌های کو باور داریم، ترجمه: راحله گندمکار، نشر علمی، تهران.
۹. منبری، سید هاشم و اطهری، سید حسین (۱۴۰۱)، استعاره مفهومی "مباحث، جنگ" است" در مناظره های تلویزیونی انتخابات ریاست جمهوری ۱۴۰۰ اریان (بر اساس نظریه لیکاف-جانسون)، پژوهشنامه علوم سیاسی، شماره ۲، پیاپی ۶۶، بهار، صص ۰۷۰-۰۴۱.
۱۰. میرزاد، سیده زهرا و دیگران (۱۳۹۸)، تبیین مفهوم وحدت در مبنوی یا استعاره شناختی، دو فصلنامه علمی ادبیات عرق‌شناسی دانشگاه الزهرا (س)، سال یازدهم، شماره ۱۱، پاییز و زمستان، صص ۳۴-۶۷.
۱۱. نژاد، بهاره قادری و دیگران (۱۴۰۲)، استعاره تصویری در کارتون های شهریوری با موضوع محیط زیست، فصلنامه زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران، ۱۱ (۲)، صص ۷۷-۹۹.
۱۲. نوری، زینب و دیگران (۱۴۰۲)، مقایسه بازتاب استعاری زمان در دوو گفتگمان متون مطبوعاتی فارسی، فصلنامه مطالعات زبان‌ها و گویش‌های غرب ایران، شماره ۱، بهار.
۱۳. هاشمی، زهره (۱۳۸۹)، نظریه استعاره مفهومی از دیدگاه لیکاف، نشریه ادب پژوهی، شماره دوازدهم، تابستان، صص ۱۱۹-۱۴۰.
۱۴. هرزفان (۲۰۰۲)، ئەفسانە-تارىنا گۈلبارىن، سېرىزىز، دەۋۆك.
15. Lakoff, G. (1993), "The contemporary theory of metaphor", In Geeraerts, Dirk (Ed.). (2006) Cognitive linguistics: basic readings (Cognitive linguistics research; 34). Mouton de Gruyter Berlin, New York, pp. 185-238.
16. Lakoff, G., & Johnson, M. (1998). Metaphors we live By. Chicago: The University of Chicago Press.

معاينة الاستعارة التصورية للوقت في الأساطير الكوردية

الملخص

ظهرت نظرية الاستعارة التصورية كإحدى أهم النظريات المعرفية اللغوية، وكان لها أثر كبير على مفهوم الاستعارة. فقد أسست النظرية العامة للاستعارة التصورية على معاينة ما بين الفضاءات الذهنية، وفقاً للنظرية اللغوية المعرفية. بهذا الشكل، قامت بتجسيد أفكارنا عن العالم وذواتنا.

تحدث لاكوف وجونسون عن تقسيم الوقت وأوضحا أن أكثر محددات "المعاينة" للوقت يتم عبر استعارة الشيء والمكان. في هذا البحث الموسوم "معاينة الاستعارة التصورية للوقت في الأساطير الكوردية"، يسعى الباحثان إلى إظهار كيفية تقسيم الوقت والتحدث عنه في اللغة الكوردية، تحديداً في اللهجة البهدينانية. وتستند عينات وأمثلة البحث إلى كتاب "ئەفسانەیا ئارینا گولبارن".

الهدف من الدراسة هو بيان كيفية تقسيم الوقت في اللغة الكوردية والطرق المختلفة لمعاينته، بحيث يتواافق هذا الفهم مع نظرة لاكوف وجونسون لتعيين الوقت. كما تسعى الدراسة إلى معرفة كيف ينظر متحدثو اللغة الكوردية إلى تقسيم الوقت. وتحاول الدراسة الإجابة عن السؤال الرئيسي: هل تم الاستفادة من أي طريقة تعين لتشكيل الاستعارة وفقاً لعلم اللغة المعرفي في تقسيم الوقت؟

الكلمات الدالة: علم اللغة المعرفي، علم الدلالة المعرفي، المفهوم، تقسيم الوقت، الاستعارة.

Mapping the Conceptual Metaphor of Time in Kurdish Myths

Abstract

The theory of conceptual metaphor has emerged as one of the most significant theories in cognitive linguistics, profoundly influencing the understanding of metaphor. It establishes a general framework for conceptual metaphor based on the examination of mental spaces, according to cognitive linguistic theory. In this way, it embodies our thoughts about the world and ourselves.

Lakoff and Johnson discussed the categorization of time, clarifying that the primary determinants of "mapping" time are most often through spatial and object-based metaphors. In this research titled "Mapping the Conceptual Metaphor of Time in Kurdish Myths," the researchers aim to demonstrate how time is categorized and discussed in the Kurdish language, specifically in the Bahdini dialect. The samples and examples in the study are drawn from the book "Efsaneyî Narîna Gulbarin."

The goal of the study is to illustrate how time is divided in the Kurdish language and the various methods of viewing it, aligning this understanding with Lakoff and Johnson's perspective on the conceptualization of time. The study also seeks to understand how native Kurdish speakers conceptualize the division of time. It attempts to answer the primary question: Have any methods of conceptualization been utilized to form a metaphor according to cognitive linguistics in the division of time?

Keywords: *Cognitive linguistics, cognitive semantics, concept, division of time, metaphor.*